

ЖАНРИ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ І ВМІНЬ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Голуб Н. Б.

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України*

Процеси реформування освіти в Україні дали змогу виявити численні лакуни й больові точки, але, на жаль, не сприяли заповненню перших і гамуванню других.

Однією з нагальних потреб шкільної українськомовної освіти – дати відчуття необхідності, функційності знань і вмінь поза межами уроку й школи і водночас посилити внутрішню мотивацію у вивченні державної мови, знайти заміну досі непохитній мотивації – успішно скласти ЗНО. Така мотивація призводить до того, що мовні знання й уміння мають невеликий термін застосування і жодним чином не є ознакою сформованості мовної особистості. Носії цих знань і вмінь не мають суб'єктного досвіду використання їх.

Одним із принципових протиріч сучасної української системи освіти є проголошення курсу на розвиток дитини і неможливість забезпечити його на практиці, тому що для досягнення нових результатів необхідно втілювати нові програми, упроваджувати нові методики й досягати нових результатів. Не всі вчителі, на жаль, готові обирати нове, перепрограмувати свою діяльність на досягнення інших результатів.

Як зазначає К. Робінсон, освіта – це не лише підготовка дітей до майбутнього життя, але й надання допомоги в тому, щоб вони могли знайти спільну мову з нинішнім [3].

Готуючи модельну програму з української мови для 5–6 [1] і 7–9 класів [2], ми прагнули запропонувати механізми надання мовним знанням і вмінням функційності. Таку роль, на нашу думку, мають виконувати розділи мовленнєвої змістової лінії. Особливого значення надаємо розділові «Жанри мовлення», адже для актуалізації кожної мовної теми важливе занурення її в ситуацію, у якій учні постають перед необхідністю вибору, аналізу певних умов і застосування тих чи тих знань і вмінь. Кожна штучно створена ситуація передбачає використання такої моделі мовної поведінки, яка цю ситуацію поліпшить.

Як свідчить досвід, покращенню багатьох ситуацій, розв'язанню проблем сприяють такі жанри, як пояснення, вибачення, співчуття, запрошення, комплімент, дружня бесіда, застереження і багато інших. Однак незнання особливостей конкретного жанру, механізму дії перешкоджає ефективності його. Тому модельні програми для 5-6 і 7-9 класів передбачають вивчення низки жанрів, зокрема в 7-9 класах: жарт, висміювання, намішка; захват, захоплення; повідомлення, інструкція, знайомство, дружня бесіда, конспект (7 клас); пояснення, дорікання, обман, співчуття, відгук читача, кулінарний рецепт, привітання особисте, блог,

чат (8 клас), виступ, дезінформація, застереження, зізнання, інтерв'ю, осуд, плітки, самооцінка (9 клас).

Мовознавці наводять багато аргументів на користь мовленнєвих жанрів, наголошуючи на їхній розвивальній можливості. Розглядають жанр як важливе комунікативне явище текстової чи дискурсної природи, як комунікативно-риторичне явище, як стереотип, узірець поведінки в багатьох типових ситуаціях соціальної взаємодії. У шкільному курсі вивчення цього розділу не лише сприяє формуванню впевненості, комунікабельності, вихованню уваги й емпатії до людей, що тебе оточують, навчає протистояти мовним маніпуляціям, пліткам, але й наочно показує, які мовні знання й уміння у тій чи тій ситуації необхідні. Зокрема, багато жанрів указують на важливість у нашому житті кличного відмінка, питального речення, уміння тлумачити лексичне значення слова; обережність у використанні займенників чи спонукальних речень.

Пілотний проект у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти підтвердив наші припущення щодо важливості жанрів мовлення, що сприяють актуалізації мовних знань і накопиченню досвіду застосування їх. Адже світ людини – це не лише «школа», «держава» й «суспільство», але й уся різноманітність людського буття.

Отже, пропонуючи вивченням жанрів мовлення універсальний підхід до моделювання мовної поведінки людини, механізмів породження та інтерпретації текстів, ми навчаємо учнів продумувати мовні дії, прогнозувати наслідки мовних вчинків, досягати взаєморозуміння і бути відповідальними за мовні дії і вчинки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова. 5-6 класи. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://surl.li/amuhn>
2. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова. 7-9 класи. Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. UR: <http://surl.li/lbtkv>
3. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Пер. з англ.: Г. Лелів. Львів: Літопис. 2016. 258 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОБОРУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Горошкіна О. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

Зміна освітніх цілей і завдань від традиційної (знаннєвої) парадигми до сучасної (компетентнісної), спрямована на розвиток особистості, її інтелектуальних та емоційних здібностей, спричинила перегляд не лише освітніх результатів, змісту навчання шкільних предметів, а й дидактичного інструментарію.